

Отже, відбувається формування Києва як туристичної дестинації, проте поки столиця України не входить і до ТОП-20 найпопулярніших місць у світі.

Список використаних джерел

1. MasterCard 2016. Global Destination Cities Index 2016.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2016/09/FINAL-Global-Destination-Cities-Index-Report.pdf>

*Теодорович Лариса Віталіївна, кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму
Національного університету «Львівська політехніка»*

ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ ТА ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Соціально-економічний розвиток України можливий тільки при наявності сприятливих умов для розвитку всієї її території.

На сучасному етапі складна економічна та соціальна ситуація склалась у малих містах України, яких станом на 1 січня 2010 р. нараховувалось 366 [7].

Малі міста (кількість населення менше 50 тис. осіб) є важливими соціально-економічними центрами для багатьох десятків тисяч сіл, передусім у сфері формування і функціонування ринку праці. Це найчисленніша за кількісним складом група міст, значна частина яких – адміністративні центри районів. З малими містами безпосередньо пов'язане життя майже 22 млн. міських та сільських жителів [1]. Вони відіграють важливу роль у формуванні поселенської мережі, розвитку і розміщення продуктивних сил, є індикатором прогресу та гарантом стабільності держави та суспільства.

Відповідно до затвердженої Законом України «Генеральної схеми планування території України» виділяються такі типи малих міст:

- міста, що прилягають до центрів систем розселення;
- міста, що мають значні рекреаційний та оздоровчий потенціали;
- міста, що мають значні природний та історико-культурний потенціали;
- міста – центри сільськогосподарських районів;
- монофункціональні міста [1].

За питомою вагою населення, зайнятого в різних сферах економічної діяльності, виділені такі категорії малих міст: міста з переважно промисловими функціями; транспортні вузли; санаторно-курортні та рекреаційні центри; історичні, історико-архітектурні, культурні та туристичні центри; адміністративні центри районів; господарські центри місцевого значення; центри низових локальних систем розселення, що виконують функції з надання соціально-культурних, комунально-побутових та інших послуг населенню [1].

Спад виробництва, дестабілізація соціально-економічного та фінансового стану в Україні послабили економіку малих міст, внаслідок чого утворились депресивні регіони, з недостатнім розвитком, а в деяких випадках – повним занепадом промислового виробництва, низьким рівнем розвитку соціальної

інфраструктури, що негативно впливають на забезпечення кваліфікованими кадрами, обмежують можливість населення отримувати якісні соціальні послуги. У кризовому стані процеси зайнятості населення, високий рівень безробіття, внаслідок якого значна частка працездатного населення змушена працювати за кордоном. Тут досить часто нераціонально використовуються земельні, водні, рекреаційні та інші природні ресурси, недостатній рівень інженерного захисту територій від впливу небезпечних екзогенних та техногенних процесів.

У 2004 р. уряд прийняв Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» на 2004 – 2010 рр. [6]. При розробці економічних реформ недостатньо були враховані специфіка малих міст та їхні ресурси, а також відсутня цільова орієнтація та конкретні завдання, що місцями навіть загострило соціально-економічні проблеми. Усвідомивши неприйнятність ситуації, яка призводить до деградації малих міст та зубожіння територіальних громад Уряд затвердив Державну цільову програму підтримки соціально-економічного розвитку малих міст України на 2011 – 2015 рр, яка не була реалізована у повній мірі. Виконання соціально-економічних і культурних завдань було недостатньо забезпечене фінансовими ресурсами [7]. Діюча реформа *місцевого самоврядування* та територіальної організації влади покликана покращити ситуацію. Комітет з питань бюджету Верховної Ради України погодив розподіл 2,6 млрд грн Державного фонду регіонального розвитку, які будуть направлені на реалізацію регіональних проектів. Крім цього передбачена секторальна підтримка ЄС в розмірі 600 млн грн і субвенція на розвиток спортивної інфраструктури [5].

Джерелом соціально-економічного розвитку регіонів є збереження та ефективне і раціональне використання природної та історико-культурної спадщини. Створення потужного рекреаційно-туристичного комплексу України є важливим напрямком розвитку національної економіки і культури, фактором підвищення міжнародного престижу країни. А у депресивних регіонах туризм може стати джерелом робочих місць, стимулятором розвитку супутніх галузей, та елементів інфраструктури – готелів, ресторанів, підприємств торгівлі, сприятиме розширенню виробництва товарів і послуг, зростанню доходів населення та підвищенню рівня його добробуту.

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), оздоровчі ресурси (мінеральні та термальні води, лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти. Це унікальні ресурси для перспективного розвитку туризму, зон рекреації і курортів та найбільш збережена частина природного довкілля. Згідно з оцінкою ландшафтних ресурсів, потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 12,1 млн. га, тобто 20 % площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів. Найбільшу питому вагу територій і об'єктів природно-заповідного фонду (від 8 до 13 %) мають: Тернопільська, Херсонська, Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька області.

Більшість малих міста посідає особливе місце в історичному розвитку України, саме в них формувалась національна культура держави. Ознайомлення з їхніми історико-культурними та соціально-побутовими ресурсами, пов'язаними з історичним минулим народу нашої держави, окремих її земель і поселень має велике туристично-краєзнавче, природоохоронне, культурно-просвітницьке та патріотично-виховне значення.

Історико-культурні рекреаційні ресурси – це пам'ятки історії та культури, створені людиною, які становлять пізнавальний інтерес. Історико-культурні рекреаційні ресурси поділяються на такі групи:

1. археологічні об'єкти: території первісного заселення, стоянки, поселення, кургани, давні городища);

2. меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, війнами і бойовими та культурними традиціями;

3. пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з життям та творчістю діячів історії, культури: пам'ятні місця, пов'язані з учасниками історичних подій національно-визвольних війн;

4. пам'ятки оборонного будівництва (земляні, або муровані укріплення, замки із бастіонними укріпленнями, монастирі, найновіші фортифікаційні споруди XIX-XX сторіч);

5. сакральні споруди (церкви, костели, синагоги тощо): фрагменти, окремі культові споруди, комплекси культових стильових споруд;

6. пам'ятки народної архітектури (поселення, двори, господарські і житлові будівлі, дерев'яні церкви, садиби, і т.п.) або спеціально зведені (музеї під відкритим небом);

7. громадські споруди: народні школи, народні доми, шпиталі, корчми, млини і т.п.

8. палацово-паркові ансамблі: окремі залишки, окремі фрагменти палацово-паркових ансамблів, в також впорядковані фрагменти палацово-паркових ансамблів, добре збережені палацово-паркові ансамблі;

9. сучасні пам'ятки архітектури: окремі пам'ятки архітектури, що збудовані з використанням сучасних будівельних матеріалів, технологій, композиційних вирішень;

10. пам'ятки матеріальної культури: індивідуальні музейні експозиції; відомчі музеї пам'яток матеріальної культури; етнографічні музеї, музеї народної архітектури і побуту.

Соціально-побутові рекреаційні ресурси:

1. професійні художні промисли: наявність музейних експозицій, що побудовані на базі зібраних зразків професійних народних майстрів; наявність окремих майстрів з експозицією власних творів;

2. народні художні промисли (ткацтво, килимарство, вишивка, художня обробка шкіри, художнє плетіння, деревообробка, гончарство тощо): наявність музейних експозицій, що побудовані па основі зібраних зразків народних умільців;

3. пам'ятки фольклору: наявність окремих традицій, що збереглися у родинному і громадському побуті; поширення окремих жанрів, або видів фольклору (пісні, танці, легенди, казки тощо);

4. подієві туристичні ресурси: фестивалі, свята, спортивні змагання, концерти тощо [2].

Формування історико-культурного потенціалу є наслідком певного історичного процесу, який є складовою частиною історичного розвитку регіону. Його розвиток відбувається, також під впливом певних політичних, соціально-економічних і природних чинників. На території України історично склались території, що мають певні історико-етнографічні особливості та значну кількість різноманітних природних та історико-культурних ресурсів.

С. А. Макарчук зі своїми поправками та уточненнями наводить таку схему етнографічного районування України [3]:

I. Центрально-східний регіон, який охоплює велику територію центральної та південно-східної України;

II. Українське Полісся – етнографічний регіон, що зі сходу на захід простягається всім північним краєм України і разом із суміжним Білоруським Поліссям, так званим Брянсько-Жиздринським Поліссям у Росії, Люблінським Поліссям у Польщі і належить до однієї зі своєрідних географічних та історико-етнографічних областей слов'янського світу – Полісся.

III. Західний (південно-західний) регіон. Найскладніший і дуже різноманітний з етнографічного погляду. У межах різних природно-географічних зон західноукраїнського регіону (волинсько-подільської, підкарпатської, карпатської і закарпатської) виділяється кілька історико-етнографічних районів і підрайонів, що мають виразні локальні особливості культурно-побутових традицій: Волинь, Поділля, Прикарпаття, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття. Ці етнографічні райони переважно збігаються з ареалами групування локальних діалектно-говіркових рис української народної мови.

У різних регіонах України окремі об'єкти увібрали в себе величезний досвід, інтегрували культуру певних традицій української нації. Традиції, якими керуються люди у житті, пов'язують минулі і теперішні покоління, відіграють вирішальну роль у формуванні свідомості, культурі та духовності народу. Завдяки їх впливові, набувши досконалості, свята й обряди зберігаються у селах з далекого минулого, несуть у собі глибокий філософський зміст, створюють певну мораль людини [4]. У побуті місцевого населення різних регіонів до цих пір збереглися і діють немало традиційних елементів. Присутні вони і у сфері духовної культури, народного мистецтва, традиціях гостинності і т.д. Саме тому серед актуальних завдань духовного відродження України постає проблема збереження національної історико-культурної спадщини і, зокрема, пам'яток традиційної архітектури (народного зодчества), що уособлюють багатотисячлітній досвід, традиції, побут та культуру українського народу.

У розвитку туризму та рекреації у малих містах та оточуючих їх селах слід брати до уваги самобутність історико-етнографічних регіонів, до яких вони належать. Однак, межі етнографічних районів нестійкі, змінні в часі, оскільки відбувається постійний процес стирання місцевих локально-територіальних рис традиційно-побутової культури. При цьому слід пам'ятати, що незважаючи на регіональні особливості побуту і традиційної культури, корінне населення етнографічних районів України й етнографічні та локальні групи українського народу завжди усвідомлювали себе не відособлено, а складовими частинами єдиного українського етносу [3].

Певний туристично-рекреаційний потенціал мають усі регіони України, раціональне використання якого надасть можливість виходу на туристичний ринок з привабливими туристичними пропозиціями. Для цього необхідно добре вивчити історію краю, детально дослідити потенціал і стан збереженості природних та історико-культурних ресурсів. Цілий ряд міст має значну кількість місцевих природних та історико-культурних пам'яток, які не охороняються і не реставруються. У багатьох випадках малі міста у минулому відігравали важливу роль в історії краю, стояли на шляху торгових шляхів чи були важливими оборонними пунктами краю. Деякі депресивні регіони (напр. смт. Заліщики, Гусятин Тернопільської області) у минулому були розвинутими популярними курортами. Інші малі міста та оточуючі їх села розташовані у мальовничих, екологічно-чистих місцевостях, в яких можна розвивати екстремальний, сільський зелений туризм, чи організовувати рекреаційні тури вихідного дня з риболовлею, збором грибів та ягід тощо. Стимулювати відвідування регіонів туристами та рекреантами можна шляхом проведення фестивалів, свят, спортивних змагань, концертів. Міста, що знаходяться навколо великих туристичних центрів можна включати до схем туристичних маршрутів.

На сьогоднішній день на заваді розвитку туризму та рекреації стають погане транспортне сполучення, незадовільний стан доріг, незначна кількість чи повна відсутність закладів розміщення.

Для того, щоб туризм став однією з провідних ланок економіки необхідно перейняти досвід управління розвитком туризму в країн Центральної та Східної Європи, в яких політична і фінансова стабільність, сприятлива законодавча база дозволяють успішно розвивати туризм. Практично в кожній з цих країн діють програми підтримки розвитку туризму, які передбачають часткову дотацію держави для розвитку туристичної інфраструктури. Для того щоб розвивати туризм та рекреацію у депресивних регіонах, необхідно зацікавити місцеве населення, створити необхідну інфраструктуру, забезпечити чітку організацію туризму, залучити досвідчених та кваліфікованих працівників, які зможуть створити для туристів комфорт та естетично привабливе середовище. Досягнути цього можна тільки за умов сприяння уряду, взаємодії Асоціації малих міст України, органів місцевого самоврядування, громадськості, а також всіх місцевих ланок виробничої та невиробничої сфери.

Список використаних джерел

1. Зінь Е.А. Регіональна економіка. Підручник/ Е.А. Зінь. – К.: Професіонал, 2007. – 528 с.
2. Кузик С.П. Географія туризму. навчальний посібник./ С.П. Кузик. – К.: Знання 2011. – 271 с.
3. Макарчук С. А. Етнографія України. Навчальний посібник./ С. А. Макарчук. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.
4. Прибега Л. Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект: монографія / Леонід Прибега. – К.: Інститут культурології НАМ України, 2015. – 237 с.
5. Мінрегіон закликає регіони прискорити підготовку проектів для фінансування з Фонду регіонального розвитку на 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/6389>.
6. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» від 04 березня 2004 року № 1580-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15.
7. Малі міста отримують державну підтримку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gurt.org.ua/articles/8707/>.

*Комова Олена Станіславівна, старший викладач кафедри історії України
Київський національний лінгвістичний університет*

ДОСВІД ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ ЯК ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ.

Значна активізація туристичної галузі в Україні на тлі зростання туристичних потоків з усього світу, що спостерігається з початку ХХІ століття зумовлюють нагальну потребу суттєвого вдосконалення всієї інфраструктури галузі, включаючи форми популяризації історико-архітектурних пам'яток України як туристичних об'єктів.

Слід зазначити, що останнім часом з'явилося досить багато цікавих наукових досліджень, присвячених проблемам збереження й популяризації історико-архітектурних споруд, (стильових ознак, художньо-мистецьких колекцій музеїв-пам'яток архітектури). Серед них варто згадати роботи , Гендзюровська О. О. [3], Бачинської Л.Г. [1], [2], Панченко А. В. [13], Тороп А. В. [14], Івашко Ю. В., Зуєва П. П. [7], Гирич І. [4], Neil G Kotler [17]. Зокрема такі автори, як Панченко А. В. та Тороп А. В. звертають увагу на той факт, що при великій кількості нерухомих пам'яток історії та культури, що перебувають на державному обліку в Україні (близько 150 тис., серед яких 16800 пам'яток містобудування та архітектури [14, с. 39,43-44] близько 5 тис. – музеї [13]) потужний історико-культурний потенціал нашої держави використовується не у повній мірі. Причини такого становища більшість авторів розглядають через призму своєї професійної діяльності, виокремлюючи із загального комплексу проблем або ситуацію зі збереженням й пропагуванням